

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 9, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.763.2

O.M. Герасименко,

викладач кафедри економіки підприємства, Східноєвропейського університету економіки і менеджменту

ВПЛИВ ІНДЕКСІВ ФОНДОВОГО РИНКУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ТОРГОВЦІВ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

У статті досліджено розвиток фондового ринку України на сучасному етапі. Проаналізовано динаміку індексу ПФТС та розкрито її кореляцію з обсягом укладених договорів торговцями цінних паперів. Виявлено взаємозв'язок індексів фондового ринку та економічної безпеки торговців цінними паперами.

Ключові слова: фондовий ринок, торговці цінними паперами, організатори торгівлі, індикатори, економічна безпека, індекси.

The article studies the development of Ukraine's stock market at the present stage. The dynamics of PFTS index series and its correlation with the volume of contracts securities traders are analyzed. Determined the relationship stock market indices and economic security traders.

Keywords: stock market, securities traders, organizers of trade, indicators, economic security, indexes.

Вступ. Останні два десятиріччя відзначаються розвитком чи відновленням фінансових ринків усіх країн світу, але особливо це помітно в країнах, що розвиваються. Так, більш динамічним розвитком відмічається розвиток фондових ринків, які є важкою частиною економічного розвитку будь-якої країни, та є невід'ємною частиною фінансового сектору ринкової економіки.

На сьогодні досить актуальною є проблема визначення рівня економічної безпеки суб'єктів фондового ринку, а саме торговців цінними паперами, як основних учасників операцій купівлі-продажу цінних паперів на фондовому ринку. Індикаторами, які безпосередньо впливають на економічну безпеку того чи іншого торговця є індекси фондового ринку, на які, в свою чергу вони орієнтуються в процесі своєї комерційної та комісійної діяльності. Саме вони глибоко і повною мірою відображають ситуацію на фондовому ринку та сигналізують про будь-які зміни кон'юнктури ринку.

У зарубіжній науковій літературі проблематика знайшла комплексне обґрунтування - опубліковано значну кількість праць з питань суті економічної безпеки підприємств та організацій, а також системи її забезпечення та ресурсної бази. До них варто віднести роботи А.В. Андрейчикова, О.М. Андрейчикової, В.П. Груніна, Г. Лянного, А.І. Могильного, Р.А. Фатхутдинова. Але при всій різноманітності наукової літератури з питань економічної безпеки суб'єктів господарювання, недостатньо дослідженими є питання економічної безпеки учасників фондового ринку, а саме торговців цінними паперами.

Постановка задачі. Метою дослідження є встановлення впливу індексів фондового ринку на економічну безпеку торговців цінними паперами. Основні завдання полягають у наступному: аналіз обсягів укладених договорів торговцями цінних паперів; дослідження стану розвитку вітчизняного фондового ринку та його індикаторів. Для досягнення поставленої мети застосувалися методи аналізу та кореляції значень індексів фондових ринків.

Результати. Економіка України є однією зі складових світового господарства. Розвиток українського фондового ринку, його інститутів і нормативної бази ґрунтуються на багаторічному світовому досвіді. Основними його учасниками є емітенти, організатори, інвестори, депозитарні установи, організатори торгівлі, торговці цінними паперами в тому числі.

Відповідно до Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” торговцями цінними паперами є суб'єкти підприємницької діяльності, що створені у формі акціонерних товариств, мають дозвіл (ліцензію) на діяльність з випуску та обігу цінних паперів та статутний фонд яких сформовано за рахунок виключно іменних акцій, або інших товариств, для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності [1].

За останні вісім років значно зросли обсяги виконаних договорів торговцями, що призвело до активізації торгівлі на фондовому ринку в цілому (рис.1). Так, у 2008 році порівняно з 2000 роком кількість виконаних договорів торговцями цінними паперами зросла на 844,197 млрд. грн. [2, 3, 4]. Такі показники є вражаючими, вони сигналізують про велику роль саме торговців як генеруючого фактору розвитку ринку. Діючи в сфері ринкової конкуренції вони прагнуть до мінімізації фінансових втрат в своїй діяльності. Отже, постає питання про ті інструменти, що будуть сигналізувати та індикувати про загрози та небезпеки, що панують на українському фондовому ринку. Питання економічної безпеки взагалі є ключовим питанням діяльності професійних учасників ринку, що суттєво відбувається на кінцевих результатах їхньої діяльності. Таким чином, розгляд суті індикаторів економічної безпеки торговців є невід'ємною частиною дослідження .

Рис. 1. Динаміка випущених в Україні цінних паперів та виконаних договорів торговцями цінними паперами у 2000-2009 рр., млрд. грн.

Індекс фондового ринку повинен відповісти основним вимогам, що до нього виставляють торговцями цінними паперами, за виконання яких дотримується задовільний рівень економічної безпеки: повно, своєчасно, точно та достовірно відображати ситуацію на ринку в цілому; планувати, аналізувати напрямки руху, коливання ринку та бути зручним інструментом для прогнозування; відображати загальну економічну ситуацію та інвестиційний клімат; давати відповіді на питання щодо напрямку інвестування та можливих результатів; бути інструментом хеджування ризиків для ф'ючерсних та опціонних контрактів; слугувати основою для створення оптимального портфеля в категоріях „надійність-доходність”; надавати базову мінімальну величину доходу, що повинен отримати трейдер; слугувати інструментом оцінки якості роботи компаній в порівнянні з середньогалузевим показником та в цілому.

В умовах глобалізації світової економіки індекси фондового ринку являються основними показниками стану фінансових ринків як розвинених, так і країн, що розвиваються, та представляють собою усередині характеристики цінових параметрів сукупності цінних паперів. Функції, виконувані фондами індексами, можна умовно розділити на дві: інформаційну та інструментоутворючу.

Процеси глобалізації, що присутні у фінансовій сфері обумовлюють неминуче заглиблення інтернаціоналізації інвестування. Світовий фондовий ринок – це величезна кількість торгових майданчиків, торговців цінними паперами, власне самих цінних паперів та величезний масив інформації, що необхідний для прийняття інвестиційних рішень фінансової інформації. Так, індекс фондового ринку виконує найважливішу функцію – інформаційну, що дає можливість оцінювати інформаційні потоки, фільтрувати, орієнтуватися на більш важome та ігнорувати незначне. В умовах розвитку портфельного інвестування фондові індекси найбільш часто використовуються в якості базового активу, для створення таких фінансових інструментів як ф'ючерси та опціони, а також індексі пайові інвестиційні фонди.

В Україні індекси фондового ринку почали своє розповсюдження з 1997 року. На сьогодні основним індексом, що характеризує стан та розвитку українського фондового ринку є індекс ПФТС, що розраховується з 1 жовтня 1997 р. на базі цін найбільш ліквідних акцій фондової біржі „Перша фондова торговельна система”. Статистичні та аналітичні дані ПФТС, що є кореспондованим членом Світової Федерації Фондових Бірж та членом Міжнародної Асоціації бірж СНД широко використовуються вітчизняно та міжнародною інвестиційною спільнотою.

Дані індексів чітко відображають та миттєво реагують на будь-які коливання ринку, як позитивні так і негативні. Негативними чинниками, що вплинули на позначки світових фондових індексів стали: зниження низки провідних індексів (споживчої впевненості, ділової активності); скорочення роздрібного товарообігу; зниження обсягу продаж на первинному ринку житла; оприлюднення негативної корпоративної звітності (Citigroup, Bank of America, Intel Corp, Alcoa, General Electric).

Наймасштабнішим за своїми результатами стала світова фінансова криза, що у свою чергу викликала величезний обвал українського фінансового ринку, що досяг чи не найменших позначок за останні п'ять років. Протягом 2007 року індекс ПФТС стрімко зростав та навіть досяг 1208 пунктів, але швидко під впливом складної фінансової ситуації світових торговельних майданчиків почав різко спадати. Негативні новини світової фінансової індустрії, також неоднозначна ситуація на Російській фондовій біржі ще збільшили негативну ситуацію на ринку. Позитивні чинники (затвердження керівництвами низки країн програм щодо стимулування національних економік і зниження відсоткових ставок провідними Центральними банками) не компенсували впливу негативних.

Фондовий ринок є невід’ємним та важливим елементом фінансової системи ринкової економіки України. За 2008 рік основною тенденцією було стрімке зростання показників фондового ринку. При цьому фаворитами зростання були банківський, енергетичний, металургійний сектори.

Для дослідження ступеня адекватності відображення фондовим індексом ПФТС стану національної економіки та як наслідок вплив дестабілізуючих факторів на економічну сферу діяльності торговців було проведено аналіз за вихідними даними та кореляцію значень індексу ПФТС [5] та РТС [6]. Динаміка зростання показників фондового ринку за перше півріччя 2008 року діаметрально протилежна падінню цих саме показників за друге півріччя 2008 рік та увесіль 2009 рік як для України так і для інших країн, серед яких найбільш близькими по динаміці є Росія (рис.2).

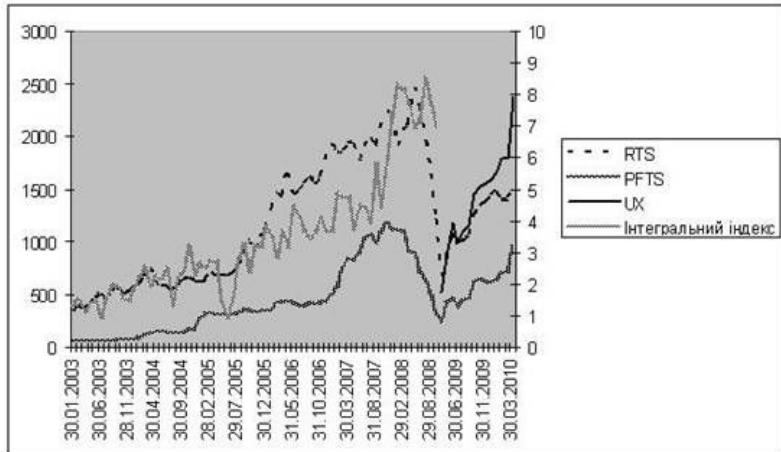

Рис.2. Динаміка фондових індексів Росії та України

Таке різке падіння на фондовому ринку має першопричини, якими стали такі основні світові події: 25.07.07 – початок масового неповернення платежів американським іпотечним компаніям (вважається початком кризи); 17.09.07 – зниження облікової ставки Федеральною резервною системою з 5,25 до 4,75; 15.01.08 – загострення іпотечної кризи в США, що супроводжувалось величими списаннями неповернутих коштів, каскадом зниження облікових ставок та податкового навантаження у США, падінням долара, ростом цін на нафту та іншими глобальними подіями, що не могли не вплинути на фондовий ринок.

Індекс ПФТС стрімко зростав протягом 2005-2007 pp. з 353,0 до 1174 б.п. Протягом 6 місяців він міцно утримувався вище позначки у 1000 пунктів та досяг свого історичного максимуму — 1208,61. З поглибленням світової фінансової кризи у другому-третьому кварталах 2008 р., український фондовий ринок почав втрачати лідеруючі позиції і закрив рік на позначці 301,42 б.п. У 2009 р. продовжилося подальше падіння індексу ПФТС до рівня 205,51 б.п. станом на 02.03.2009 р. Лише з початку 2009 року ситуація змінюється та індекс ПФТС йде на зростання, що сигналізує торговцям цінними паперами про необхідність активізації діяльності на ринку.

Індекс ПФТС як індикатор економічної безпеки торговців цінними паперами найбільш повно відображає суть та тенденції українського фондового ринку. Провівши аналіз обсягів його торгів за 1998-2012 роки знайшовши рівняння параболічного тренду можна розкрити резерви росту та скриті загрози безпеки торговців.

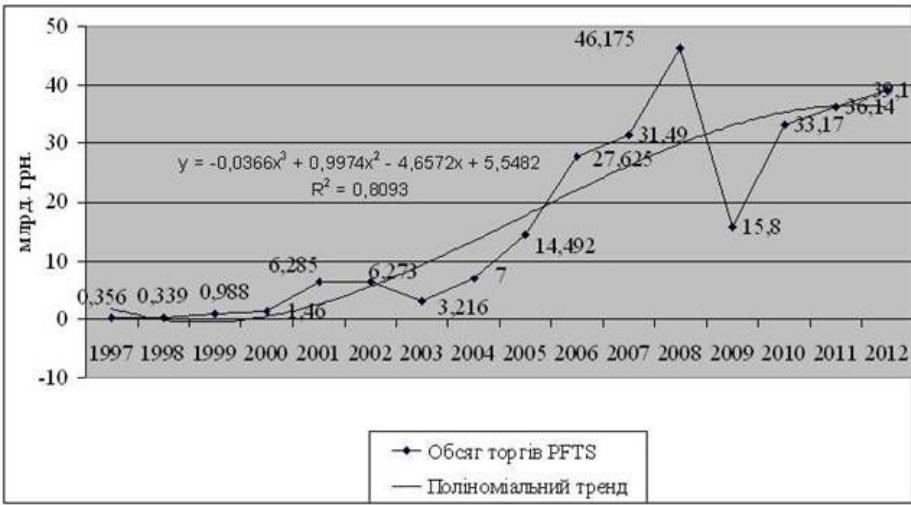

Рис. 3. Обсяги торгів на ПФТС 1998-2012 pp., млрд. грн.

Отже, рівняння параболічного тренду показує, що теоретичне значення обсягу торгів в році, що передує періоду дослідження становить 6760,09 млн. грн.; середньопочаткове зменшення обсягу торгів – 4156,8 млн. грн.; середній темп збільшення обсягу торгів цінними паперами – 598,1 млн. грн. Коєфіцієнт апроксимальної достовірності (детермінації) дорівнює 0,8093, що вказує на високу ступінь достовірності. Це дає підставу стверджувати про безпосередній зв'язок рівня економічної безпеки торговця та динамікою індексів фондового ринку.

Проведене дослідження дало змогу виявити безпосередній вплив індексів фондового ринку на діяльність торговців цінними паперами шляхом побудови часового тренду, на прикладі індексу ПФТС, що графічно підтверджує залежність між сталістю економічного стану, його безпекою та зміною показника індексу фондового ринку, його динамікою, коливаннями, зростанням та падінням.

Висновок. З вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

- Фондові індекси це невід'ємна частина світової фінансової системи. Основним індексом фондового ринку України є індекс ПФТС, що за з березня 2009 року зрос до максимуму за останній час, та становить 1030,28 27.04.2010 р. Подібну динаміку прослідкувати можна за індексом російського фондового ринку РТС, що розраховується в режимі реального часу протягом своєї торгової сесії біржі РТС.

- Індекс ПФТС – це ціновий індекс, зважений за обсягом емісії (free float). Протягом 2005-2009 pp. склад індексного кошику ПФТС розширився з 9 до 20 емітентів. Більше 60% структури індексу припадає на шість найбільших підприємств: ВАТ «Західнерго», ВАТ «Укрнафта», ВАТ «Укртелеком», ВАТ «Центрнерго»,

ВАТ «ІНТЕРПАЙП Нижньодніпровський трубопрокатний завод», ВАТ «Мотор Січ».

3. Проведене дослідження показало, що найефективнішими індикаторами економічної безпеки торговців цінними паперами на фондовому ринку є індекси. Вони як кількісна категорія дають можливість аналізувати, прогнозувати та моделювати ситуації на фондовому ринку, завдяки чому виникає можливість забезпечення перш за все фінансової стабільноті та безпеки від внутрішніх та зовнішніх ринкових загроз.

Список використаних джерел.

1. Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок” (Відомості Верховної Ради України, 2006. - № 31, ст. 268).
2. Аналіз фондового ринку за січень 2009 року [Електронний ресурс]. – К.: НБУ, 6 с. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/Analytical/EOFR/EOFR_01_2009.pdf>
3. Річний звіт ПФТС за 2008 р. [Електронний ресурс] – К.: ПФТС, 48 с. – Режим доступу: <http://www.pfts.com/files/file/files/year_reports/PFTS-2008_Ukr.pdf>
4. Річний звіт ПФТС за 2007 р. [Електронний ресурс] – К.: ПФТС, 48 с. – Режим доступу: http://www.pfts.com/files/file/files/year_reports/PFTS-2007_Ukr.pdf
5. Офіційний веб-сайт фондою біржі „Перша фондова торговельна система” [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.pfts.com
6. Офіційний веб-сайт фондою біржі „Российская торговая система” [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.rts.ru

Стаття надійшла до редакції 25.08.2010 р.

